

Išankstinė neredaguota versija

Platinimas: bendras
2018 m. rugsėjo 21 d.

Originalo kalba: anglų
Tik anglų, rusų ir ispanų k.

Neįgaliųjų teisių komitetas

Bendroji pastaba Nr. 7 (2018) dėl neįgaliųjų, įskaitant neįgalius vaikus, dalyvavimo Konvencijos įgyvendinimo ir kontrolės procese per jiems atstovaujančias organizacijas

I. Įvadas

1. Neįgalieji visapusiškai dalyvavo ir atliko lemiamą vaidmenį derantis dėl Neįgaliųjų teisių konvencijos, ją plėtojant ir rengiant. Glaudžiai bendradarbiaudami ir aktyviai dalyvavdami per neįgaliųjų organizacijas ir partnerius, neįgalieji padarė teigiamą poveikį Konvencijos kokybei ir aktualumui šiai asmenų grupei. Šie neįgaliųjų veiksmai taip pat parodė jų galią, įtaką ir potencialą, kurio rezultatas – novatoriška žmogaus teisių sutartis ir įdiegtas žmogaus teisėmis grindžiamas negalios modelis. Veiksmingas ir prasmingas neįgaliųjų dalyvavimas per jiems atstovaujančias organizacijas yra Konvencijos pagrindas.

2. Aktyvus ir informuotas kiekvieno asmens dalyvavimas priimant to asmens gyvenimą ir teises veikiančius sprendimus atitinka žmogaus teisėmis grindžiamą požiūrį viešajame sprendimų priėmimo procese¹ ir užtikrina gerą valdymą bei socialinę atskaitomybę.²

3. Dalyvavimo visuomenės gyvenime principas yra įtvirtintas Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 21 straipsnyje ir dar kartą patvirtintas Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 25 straipsnyje. Dalyvavimas kaip principas ir kaip žmogaus teisė taip pat pripažįstamas kituose žmogaus teisių dokumentuose, įskaitant Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 5 straipsnio c punktą, Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 7 straipsnį ir Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnį bei 23 straipsnio 1 dalį. Neįgaliųjų teisių konvencijoje dalyvavimas pripažįstamas kaip bendras įsipareigojimas ir kaip kompleksinis klausimas. Iš tiesų, joje įtvirtinamas valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimas glaudžiai bendradarbiauti su neįgaliaisiais ir aktyviai juos įtraukti (4 straipsnio 3 dalis), taip pat neįgaliųjų dalyvavimas kontrolės procese (33 straipsnio 3 dalis), apimant platesnę dalyvavimo visuomenės gyvenime sąvoką.³

4. Nesvarbu, ar neįgalieji veikia kaip asmenys, grupės ar organizacijos, jie patyrė ir toliau patiria įvairias atskirties formas. Dažnu atveju su neįgaliaisiais nėra bendradarbiaujama priimant sprendimus klausimais, susijusiais su jų gyvenimu ar darančiais jam poveikį; tokie sprendimai ir toliau priimami už juos. Pastaruosius kelis dešimtmečius dėl neįgaliųjų judėjimų reikalaujant pripažinti jų žmogaus teises ir vaidmenį nustatant tas teises bendradarbiavimas su neįgaliaisiais pripažįstamas kaip svarbus. Šūkis „nieko apie mus be mūsų“ atspindi neįgaliųjų teisių judėjimo, kuris remiasi prasmingo dalyvavimo principu, filosofiją ir istoriją.

5. Svarbiausi tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai, priimti prieš Konvenciją, jau nustatė teisinį neįgaliųjų teisių apsaugos vienodomis sąlygomis su kitais pagrindą. Vis dėlto,

¹ Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, Žmogaus teisėmis grindžiamo požiūrio į skurdo mažinimo strategijas principai ir gairės, 64 punktas.

² Žr. A/HRC/31/62 13 punktą.

³ Ten pat, 14 punktas.

neįgalieji vis dar susiduria su reikšmingomis požiūrio, fizinėmis, teisinėmis, ekonominėmis, socialinėmis ir bendravimo kliūtimis dalyvaudami visuomenės gyvenime. Prieš įsigaliojant Konvencijai neįgaliųjų nuomonė buvo laikoma nesvarbia, priešingai nei trečiųjų šalių atstovų, tokių kaip organizacijos, skirtos neįgaliesiems.

6. Neįgaliųjų dalyvavimo procesai ir įtraukimas į derybas dėl Konvencijos ir jos rengimą per jiems atstovaujančias organizacijas pasirodė esąs puikus visapusiško ir veiksmingo dalyvavimo principo, asmeninio savarankiškumo ir laisvės patiems priimti sprendimus pavyzdys. Taigi, dabar tarptautinė žmogaus teisių teisė nedviprasmiškai pripažįsta neįgaliuosius kaip visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių „subjektus“.⁴

7. Remdamasis savo jurisprudencija, šioje bendrojoje pastaboje Komitetas siekia išaiškinti valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimus pagal 4 straipsnio 3 dalį bei 33 straipsnio 3 dalį ir jų įgyvendinimą. Komitetas atkreipia dėmesį į valstybių, Konvencijos Šalių, per pastarąjį dešimtmetį padarytą pažangą įgyvendinant 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatas, pavyzdžiui, finansinės ar kitokios pagalbos teikimą neįgaliųjų organizacijoms, neįgaliųjų įtraukimą į nepriklausomas kontrolės struktūras, įtvirtintas Konvencijos 33 straipsnio 2 dalyje, ir į kontrolės procesus. Be to, kai kurios valstybės, Konvencijos Šalys, bendradarbiavo su neįgaliųjų organizacijomis rengdamos savo pirminę ir (arba) periodines ataskaitas Komitetui, remdamosi 4 straipsnio 3 dalimi ir 35 straipsnio 4 dalimi.

8. Tačiau Komitetas ir toliau pastebi svarbų atotrūkį tarp 4 straipsnio 3 dalyje ir 33 straipsnio 3 dalyje nustatytų tikslų bei esmės ir šių nuostatų įgyvendinimo lygio. Taip yra, be kita ko, dėl to, kad su neįgaliaisiais nėra prasmingai bendradarbiaujama ir jie nėra įtraukiami į politikos strategijų bei programų rengimą ir įgyvendinimą per jiems atstovaujančias organizacijas.

9. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų pripažinti teigiamą poveikį sprendimų priėmimo procesams bei būtinybę įtraukti neįgaliuosius į šiuos procesus ir užtikrinti jų dalyvavimą per jiems atstovaujančias organizacijas, ypač dėl jų patirties ir įgyvendinamų teisių žinojimo. Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų apsvarstyti bendruosius Konvencijos principus visose jos įgyvendinimo ir kontrolės priemonėse, taip pat įgyvendinant Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m. bei jos tikslus. Su Konvencija ir Darbotvarkę iki 2030 m. susiję procesai ir rezultatai turėtų atitikti Konvencijos 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatas.

II. 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies normatyvinis turinys

A. „Atstovaujančių organizacijų“ apibrėžtis

10. Neįgaliųjų įtraukimas ir dalyvavimas per „atstovaujančias organizacijas“, arba neįgaliųjų organizacijas, yra nustatytas tiek 4 straipsnio 3 dalyje, tiek 33 straipsnio 3 dalyje. Siekiant tinkamo įgyvendinimo, būtina, kad valstybės, Konvencijos Šalys, ir susiję suinteresuotieji asmenys apibrėžtų neįgaliųjų organizacijas ir pripažintų dažnai pasitaikančius skirtingus jų tipus.

11. Komiteto nuomone, neįgaliųjų organizacijos turėtų būti įsitvirtinusios bei įsipareigojusios laikytis ir visiškai laikytis Konvencijoje pripažintų principų ir teisių. Tai gali būti tik tos organizacijos, kurioms vadovauja ir kurias valdo neįgalieji. Aiškia jų narių daugumą turėtų sudaryti patys neįgalieji.⁵ Neįgalių moterų, neįgalių vaikų ir ŽIV/AIDS sergančių asmenų organizacijos pagal Konvenciją laikomos neįgaliųjų organizacijomis. Neįgaliųjų organizacijoms būdingi tam tikri aspektai, įskaitant tai, kad:

(a) jos daugiausia įsteigtos siekiant bendrai veikti, išreikšti, skatinti neįgaliųjų teises, jų siekti ir (arba) jas ginti ir turėtų būti visuotinai pripažįstamos kaip tokios;

⁴ Ten pat, 16–17 punktai.

⁵ Žr. CRPD/C/11/2 II priedo 3 punktą.

(b) jos samdo neįgaliuosius, yra jų atstovaujamos, patiki veiklą neįgaliesiems arba konkrečiai paskiria neįgaliuosius;

(c) daugeliu atvejų jos nėra susijusios su jokia politine partija ir nepriklauso nuo valdžios institucijų ir jokių kitų nevyriausybinų organizacijų, kurių sudėtyje / nariais jos gali būti;

(d) jos gali atstovauti vienai ar daugiau neįgaliųjų grupių pagal faktinį ar suvokiamą sutrikimą arba savo nariais gali priimti visus neįgaliuosius;

(e) jos atstovauja įvairioms neįgaliųjų grupėms (pavyzdžiui, biologinės ir socialinės lyties, rasės, amžiaus, migranto ar pabėgėlio statuso atžvilgiu). Jos gali atstovauti grupėms, grindžiamoms transversalia tapatybe (pavyzdžiui, neįgalių vaikų, moterų ar vietinių gyventojų), ir įvairių sutrikimų turintiems nariams;

(f) jos gali būti vietinės, nacionalinės, regioninės arba tarptautinės;

(g) jos gali veikti kaip atskiros neįgaliųjų organizacijos, koalicijos arba įvairių rūšių negalią apimančios ar skėtinės organizacijos, siekiančios, kad bendradarbiaujanti ir suderinta neįgaliųjų nuomonė būtų išgirsta bendraujant, be kita ko, su valdžios institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis ir privačiais subjektais.

12. Komitetas nustatė šių skirtingų tipų neįgaliųjų organizacijas:

(a) Skėtinės neįgaliųjų organizacijos, kurios yra neįgaliesiems atstovaujančių organizacijų koalicijos. Idealiu atveju kiekviename sprendimų priėmimo lygmenyje turėtų būti tik viena ar dvi skėtinės organizacijos. Kad būtų atviros, demokratinės ir atstovautų visai plačiai neįgaliųjų įvairovei, šios organizacijos į narius turėtų priimti visas neįgaliųjų organizacijas. Jas turėtų organizuoti, joms vadovauti ir jas kontroliuoti neįgalieji. Jos pasisako tik savo narių organizacijų vardu ir tik abipusio intereso klausimais, dėl kurių sprendžiama bendrai. Tačiau jos negali atstovauti pavieniams neįgaliesiems, nes dažnai joms trūksta išsamios asmeninės informacijos. Šią funkciją geriau atlieka atskiros neįgaliųjų organizacijos, atstovaujančios konkrečioms bendruomenėms. Vis dėlto neįgalieji turėtų galėti patys nuspręsti, kurių organizacijų atstovaujami jie norėtų būti. Skėtinių organizacijų veikimas valstybėse, Konvencijos Šalyse, jokiomis aplinkybėmis neturėtų trukdyti pavieniams neįgaliesiems ar neįgaliųjų organizacijoms dalyvauti konsultacijose ar kitose neįgaliųjų interesų rėmimo formose;

(b) Įvairių rūšių negalią apimančią organizaciją sudaro asmenys, turintys visus ar keletą įvairių sutrikimų. Dažniausiai šios organizacijos veikia vietos ir (arba) nacionaliniu lygiu, tačiau gali būti ir regioninės bei tarptautinės;

(c) Savo interesus ginančių neįgaliųjų organizacijos atstovauja neįgaliesiems skirtinguose, dažnai laisvai ir (arba) vietos lygiu suformuotuose tinkluose ir platformose. Jos gina neįgaliųjų, ypač protinę negalią turinčių asmenų, teises. Jų kūrimasis, gaunant tinkamą, kartais didelę, paramą, kad jų nariai galėtų išreikšti savo nuomonę, turi didžiulę svarbą politiniam aktyvumui ir dalyvavimui sprendimų priėmimo, kontrolės ir įgyvendinimo procesuose. Tai ypač aktualu asmenims, kurie negali pasinaudoti savo teisiniu veiksmumu, kurie apgyvendinti atitinkamose gydymo įstaigose ir (arba) iš kurių atimta teisė balsuoti. Daugelyje šalių savo interesus ginančios organizacijos patiria diskriminaciją – joms nesuteikiamas juridinis statusas, nes įstatymais ir kitais teisės aktais nepripažįstamas jų narių teisinis veiksmumas;

(d) Organizacijos, kurių nariai yra neįgalieji ir jų šeimos nariai ir (arba) giminaičiai, vaidina lemiamą vaidmenį skatinant, remiant ir užtikrinant interesus bei palaikant jų protinę negalią turinčių, demencija sergančių giminaičių ir (arba) neįgalių vaikų savarankiškumą ir aktyvų dalyvavimą, kai šios neįgaliųjų grupės nori būti palaikomos savo šeimų, susivienijusių į tinklus ar organizacijas. Tokiais atvejais šios organizacijos turėtų būti įtraukiamos į bendradarbiavimo, sprendimų priėmimo ir kontrolės procesus. Tėvų, giminaičių ir globėjų vaidmuo tokiose organizacijose turėtų būti padėti neįgaliesiems ir sudaryti jiems galimybes išreikšti savo nuomonę ir visiškai kontroliuoti savo gyvenimą. Tokios organizacijos turėtų aktyviai skatinti ir taikyti remiamo sprendimų priėmimo procesus, siekdamas užtikrinti, kad būtų paisoma neįgaliųjų teisės bendradarbiauti ir išreikšti savo nuomonę;

(e) Neįgalių moterų ir mergaičių organizacijos, kurios atstovauja neįgalioms moterims ir mergaitėms kaip nevienalytei grupei⁶. Neįgalių moterų ir mergaičių įvairovė turėtų apimti visų rūšių sutrikimus.⁷ Užtikrinti neįgalių moterų ir mergaičių dalyvavimą yra būtina bendradarbiaujant, kai sprendžiami konkretūs klausimai, kurie išimtinai ar neproporcingai susiję su neįgaliomis moterimis ir mergaitėmis, taip pat klausimai, susiję su moterimis ir mergaitėmis apskritai, pavyzdžiui, lyčių lygybės politikos klausimai;

(f) Neįgalių vaikų ir jaunimo organizacijos, kurios būtinos, kad vaikai dalyvautų visuomenės bei bendruomenės gyvenime ir kad būtų užtikrinta jų teisė būti išklausytiems, taip pat jų saviraiškos laisvė ir laisvė jungtis į asociacijas. Suaugusieji vaidina svarbiausią palaikantį vaidmenį skatindami aplinką, kurioje neįgalūs vaikai ir jaunimas galėtų oficialiai arba neoficialiai kurti savo organizacijas bei iniciatyvas ir jose veikti, įskaitant bendradarbiavimą su suaugusiaisiais ir kitais vaikais bei jaunimu. Tokios organizacijos turėtų veikti, remdamosi valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimais pagal Konvencijos 7 straipsnį.

B. Skirtumas tarp neįgaliųjų organizacijų ir kitų pilietinės visuomenės organizacijų

13. Reikėtų skirti neįgaliųjų organizacijas nuo organizacijų, skirtų neįgaliesiems, kurios teikia paslaugas ir (arba) palaiko neįgaliuosius, o tai realybėje gali baigtis interesų konfliktu, kuriame tokios organizacijos į pirmą vietą iškelia savo, kaip privačių subjektų, tikslus, o ne neįgaliųjų teises. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų teikti ypatingą svarbą neįgaliųjų nuomonei per jiems atstovaujančias organizacijas, remti tokių organizacijų pajėgumų bei galių didinimą ir užtikrinti, kad prioritetas būtų skiriamas jų nuomonei sprendimų priėmimo procesuose išsiaiškinti.⁸

14. Taip pat reikėtų skirti neįgaliųjų organizacijas nuo pilietinės visuomenės organizacijų. Sąvoka „pilietinės visuomenės organizacija“ apima skirtingų tipų organizacijas, įskaitant tyrimų organizacijas / institutus, paslaugų teikėjų organizacijas ir kitus privačius suinteresuotuosius asmenis. Neįgaliųjų organizacijos yra specifinė pilietinės visuomenės organizacijos rūšis. Jos gali priklausyti populiariai skėtinei pilietinės visuomenės organizacijai ir (arba) koalicijoms, kurios nebūtinai konkrečiai gina neįgaliųjų teises, tačiau gali suteikti paramą integruojant jų teises į žmogaus teisių darbotvarkę. Remiantis 33 straipsnio 3 dalimi, visos pilietinės visuomenės organizacijos, įskaitant neįgaliųjų organizacijas, dalyvauja Konvencijos kontrolės procese. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų teikti pirmenybę neįgaliųjų organizacijų nuomonei sprendžiant su neįgaliaisiais susijusius klausimus ir parengti struktūras, reikalaujančias pilietinės visuomenės organizacijų ir kitų suinteresuotųjų asmenų bendradarbiauti su neįgaliųjų organizacijomis ir jas įtraukti į savo veiklą, susijusią su Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis ir kitais klausimais, pavyzdžiui, nediskriminavimu, taika ir aplinkos apsaugos teisėmis.

C. 4 straipsnio 3 dalies taikymo sritis

15. Norėdamos įgyvendinti savo įsipareigojimus pagal 4 straipsnio 3 dalį, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų į teisinę bei reguliavimo sistemą ir procedūras visuose vyriausybės lygmenyse ir padaliniuose įtraukti įsipareigojimą glaudžiai bendradarbiauti su neįgaliaisiais ir aktyviai juos įtraukti per jiems atstovaujančias organizacijas. Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų apsvarstyti bendradarbiavimą su neįgaliaisiais ir jų įtraukimą kaip privalomą veiksmą prieš tvirtinant įstatymus, teisės aktus ir politikos strategijas, nesvarbu, ar jie yra bendro pobūdžio, ar susiję su konkrečia negalia. Taigi, bendradarbiavimas turėtų prasidėti anksti, siekiant indėlio į galutinį produktą visuose sprendimų priėmimo procesuose. Į bendradarbiavimą reikėtų įtraukti organizacijas, atstovaujančias plačiai neįgaliųjų įvairovei vietos, šalies, regiono ir tarptautiniu lygiu.

⁶ Žr. Komiteto bendrosios pastabos Nr. 3 (2016) dėl neįgalių moterų ir mergaičių 5 punktą.

⁷ Žr. Komiteto bendrosios pastabos Nr. 3 (2016) dėl neįgalių moterų ir mergaičių 5 punktą.

⁸ Žr. A/HRC/31/62 38 punktą ir A/71/314 64 punktą.

16. Visi neįgalieji, neišskiriant jų sutrikimo rūšies pagrindu, pavyzdžiui, psichosocialinę negalią arba protinę negalią turintys asmenys, gali veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti be jokios diskriminacijos vienodais pagrindais su kitais.⁹ Teisė dalyvauti konsultacijose turėtų būti vienodai pripažįstama visiems neįgaliesiems per jiems atstovaujančias organizacijas, neatsižvelgiant, pavyzdžiui, į jų seksualinę orientaciją ir lytinę tapatybę. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų priimti visapusišką kovos su diskriminacija sistemą, užtikrinančią visų neįgaliųjų teises ir pagrindines laisves, ir panaikinti teisės aktus, kriminalizuojančius neįgaliuosius ir jų organizacijas jų narių biologinės ir socialinės lyties ar socialinio statuso pagrindu ir atimančius iš jų teisę dalyvauti visuomenės ir politiniame gyvenime.

17. Vyriausybės aktuose dėl administracinių ar parlamentinių procedūrų, potvarkiuose ir gairėse turėtų būti nustatytas bendradarbiavimas ir susitarimas su neįgaliųjų organizacijomis visuose viešojo sprendimų dėl teisės aktų, procesų ir programų priėmimo etapuose. Teisinis valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimas užtikrinti bendradarbiavimą su neįgaliųjų organizacijomis apima galimybę naudotis viešojo sprendimų priėmimo erdvėmis, taip pat kitomis tyrimų, universalaus projektavimo, partnerysčių, deleguotųjų įgaliojimų ir piliečių kontrolės sritimis.¹⁰ Be to, tai įsipareigojimas, apimantis pasaulines ir (arba) regionines neįgaliųjų organizacijas.

1. Neįgaliųjų klausimai

18. Frazė „neįgaliųjų klausimais“ 4 straipsnio 3 dalyje apima visą įstatyminių, administracinių ir kitų priemonių, galinčių daryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį neįgaliųjų teisėms, spektrą. Platus neįgaliųjų klausimų aiškinimas leidžia valstybėms, Konvencijos Šalims, integruoti negalios aspektą per įtraukties politiką, užtikrinant, kad neįgalieji būtų traktuojami vienodais pagrindais su kitais. Jis taip pat užtikrina, kad būtų atsižvelgiama į neįgaliųjų žinias ir gyvenimo patirtį sprendžiant naujų įstatyminių, administracinių ar kitų priemonių klausimus. Jis apima sprendimų priėmimo procesus, pavyzdžiui, bendruosius įstatymus ir valstybės biudžetą ar su negalia susijusius įstatymus, kurie gali daryti poveikį jų gyvenimui.¹¹

19. Bendradarbiavimas pagal 4 straipsnio 3 dalį neleidžia valstybėms, Konvencijos Šalims, atlikti jokie veiksmo ar veiklos, nesuderinamų su Konvencija ir neįgaliųjų teisėmis. Kilus ginčui dėl tiesioginio ar netiesioginio minėtų priemonių poveikio, valstybių, Konvencijos Šalių, valdžios institucijos turi įrodyti, kad diskutuojamas klausimas nedarys neproporcingo poveikio neįgaliesiems, todėl bendradarbiavimas nėra būtinas.

20. Tarp klausimų, darančių tiesioginį poveikį neįgaliesiems, pavyzdžių minėtini, be kita ko, deinstitutionalizavimas, socialinio draudimo ir neįgalumo pensijos, asmeninė pagalba, prieinamumo reikalavimai ar protingo pritaikymo politika. Netiesioginį poveikį neįgaliesiems darančios priemonės gali būti susijusios su rinkimų teisėmis, konstitucine teise, teise į teisingumą, transporto prieinamumu, administracinės valdžios institucijų, nustatančių su negalia susijusią politiką, taip pat viešąją politiką švietimo, sveikatos, darbo ir užimtumo srityse, paskyrimu.

2. „Glaudžiai bendradarbiauti ir aktyviai įtraukti“

21. „Glaudžiai bendradarbiauti su neįgaliaisiais ir aktyviai juos įtraukti“ per jiems atstovaujančias organizacijas yra įsipareigojimas pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę, kuri reikalauja pripažinti kiekvieno žmogaus teisinį veiksnumą dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose pagal jo asmeninį savarankiškumą ir apsisprendimą. Bendradarbiavimas ir įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus siekiant įgyvendinti Konvenciją, taip pat į kitus sprendimų priėmimo procesus turėtų apimti visus neįgaliuosius, kur reikia, taikant remiamo sprendimų priėmimo tvarką.

22. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų sistemingai ir atvirai kreiptis į neįgaliųjų organizacijas, su jomis bendradarbiauti ir prasmingai bei laiku jas įtraukti. Tam reikalinga galimybė naudotis visa susijusia informacija, įskaitant viešųjų įstaigų interneto svetaines,

⁹ Žr. A/HRC/19/36 15–17 punktus.

¹⁰ Žr. A/HRC/31/62 63 punktą ir A/HRC/34/58 63 punktą.

¹¹ Žr. A/HRC/31/62 64 punktą.

prieinama skaitmenine forma ir, prireikus, protingai pritaikius, pavyzdžiui, teikiant gestų kalbos vertėjų paslaugas, taikant „Easy Read“ formato tekstą ir kalbą, Brailio raštą ir taktilinį bendravimą. Atvirose konsultacijose neįgalieji lygiai su kitais asmenimis gali naudotis visomis viešojo sprendimų priėmimo erdvėmis, įskaitant nacionalinius fondus ir visas atitinkamas viešojo sprendimų priėmimo įstaigas, susijusias su Konvencijos įgyvendinimu ir kontrole.

23. Valdžios institucijos turėtų skirti deramą dėmesį ir prioritetą neįgaliųjų organizacijų nuomonei ir požiūriui sprendžiant tiesiogiai su neįgaliaisiais susijusius klausimus. Valdžios institucijos, kurios vadovauja sprendimų priėmimo procesams, privalo tinkamai informuoti neįgaliųjų organizacijas apie tokių procesų rezultatus, įskaitant tikslų ir suprantamą sprendimų, kaip ir kodėl buvo atsižvelgta į jų nuomonę, išvadų, svarstymų ir samprotavimo išaiškinimą.

3. Įskaitant neįgalius vaikus

24. 4 straipsnio 3 dalyje taip pat pripažįstama, kad svarbu sistemingai „įtraukti neįgalius vaikus“ į teisės aktų ir politikos strategijų, skirtų Konvencijai įgyvendinti, rengimą ir įgyvendinimą, taip pat į kitus sprendimų priėmimo procesus per neįgalių vaikų organizacijas ar organizacijas, remiančias neįgalius vaikus. Šios organizacijos vaidina lemiamą vaidmenį skatinant, remiant ir užtikrinant neįgalių vaikų savarankiškumą ir aktyvų dalyvavimą. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų sukurti aplinką, kurioje galėtų kurtis ir veikti neįgaliems vaikams atstovaujančios organizacijos, vykdydamos savo įsipareigojimą remti laisvę jungtis į asociacijas, įskaitant atitinkamus paramos šaltinius.

25. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų priimti įstatymus, teisės aktus bei parengti programas, siekdamos užtikrinti, kad kiekvienas suprastų ir gerbtų vaikų valią bei pasirinkimus ir visada atsižvelgtų į jų asmeninius besivystančius gebėjimus. Teisės į asmens savarankiškumą pripažinimas ir skatinimas yra ypač svarbūs, kad visi neįgalieji, įskaitant vaikus, būtų gerbiami kaip teisių turėtojai.¹² Neįgalūs vaikai patys gali geriausiai išreikšti savo poreikius ir potyrius, kurie būtini rengiant atitinkamus įstatymus, teisės aktus ir programas pagal Konvenciją.

26. Valstybės, Konvencijos Šalys, gali, pavyzdžiui, rengti seminarus / susitikimus, į kuriuos kvieštų neįgalius vaikus išreikšti savo nuomonę. Jos taip pat galėtų viešai kviešti neįgalius vaikus siųsti rašinius konkrečiomis temomis, skatindamos juos detalizuoti savo tiesioginę patirtį ar gyvenimo lūkesčius. Rašiniai gali būti apibendrinami kaip pačių vaikų indėlis, tiesiogiai įtraukiamas į sprendimų priėmimo procesus.

4. Visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas

27. „Visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas“ (3 straipsnio c punktas) visuomenėje reiškia visų asmenų, įskaitant neįgaliuosius, įtraukimą, siekiant užtikrinti priklausymo visuomenei ir buvimo jos dalimi jausmą. Tai apima skatinimą, atitinkamos paramos, įskaitant tarpusavio paramą ir paramą dalyvauti visuomenėje, gavimą, taip pat nesmerkimą ir saugumo bei pagarbos jausmą, viešai išreiškiant savo nuomonę. Visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas reikalauja, kad valstybės, Konvencijos Šalys, palengvintų dalyvavimą ir bendradarbiautų su neįgaliaisiais, atstovaujančiais įvairių sutrikimų turinčių asmenų grupėms.

28. Teisė dalyvauti yra pilietinė bei politinė teisė ir neatidėliotino taikymo įsipareigojimas, nepriklausomas nuo jokios biudžetinių apribojimų formos ir taikomas su Konvencija susijusiuose sprendimų priėmimo, įgyvendinimo ir kontrolės procesuose. Užtikrinant neįgaliųjų organizacijų dalyvavimą kiekviename iš šių etapų, neįgalieji galėtų geriau nustatyti ir nurodyti priemones, kurios galėtų leisti ar trukdyti jiems pasinaudoti savo teisėmis, o tai galiausiai duotų geresnius tokių sprendimų priėmimo procesų rezultatus.

¹² Konvencijos 7 straipsnio 3 dalis. Žr. Vaiko teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išklausytam 134 punktą.

Visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas turėtų būti suprantamas kaip procesas, o ne kaip atskiras vienkartinis įvykis.¹³

29. Neįgaliųjų dalyvavimas įgyvendinant ir kontroliuojant Konvenciją yra įmanomas, kai neįgalieji gali naudotis savo teisėmis į saviraiškos laisvę, laisvę rengti taikius susirinkimus ir laisvę jungtis į asociacijas, kurios įtvirtintos Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 19, 21 ir 22 straipsniuose. Neįgalieji ir jiems atstovaujančios organizacijos, dalyvaujančios ir bendradarbiaujančios viešojo sprendimų priėmimo procesuose, siekiant įgyvendinti ir kontroliuoti Konvenciją, turėtų būti pripažįstami ir palaikomi kaip žmogaus teisių gynėjai¹⁴, taip pat turėtų būti apsaugoti nuo bauginimo, priekabiavimo ir atsakomųjų veiksmų, ypač išreiškiant kitokią nuomonę ar nesutinkant su vyriausybės planais.

30. Teisė dalyvauti taip pat apima išsipareigojimus, susijusius su teise į tinkamą teismo procesą ir teise būti išklausytam. Valstybės, Konvencijos Šalys, kurios glaudžiai bendradarbiauja su neįgaliųjų organizacijomis ir jas aktyviai įtraukia į viešojo sprendimų priėmimo procesą, taip pat suteikia neįgaliesiems teisę į visapusišką ir veiksmingą dalyvavimą visuomenės ir politiniame gyvenime, įskaitant teisę balsuoti ir būti išrinktiems (Konvencijos 29 straipsnis).

31. Visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas apima neįgaliųjų įtraukimą į įvairius sprendimus priimančius organus tiek vietos, tiek regiono, šalies ir tarptautiniu lygiu, taip pat į valstybines žmogaus teisių institucijas, *ad hoc* komitetus, tarybas ir regionų ar savivaldybių organizacijas. Valstybės, Konvencijos Šalys, savo teisės aktuose ir praktikoje turėtų pripažinti, kad visi neįgalieji gali būti skiriami ar renkami į bet kuriuos atstovavimo organus, pavyzdžiui, užtikrinamos neįgaliųjų skyrimą į neįgalumo tarybas savivaldybėse arba paskyrimą į konkrečių neįgaliųjų teisių atstovo pareigas valstybinėse žmogaus teisių institucijose.

32. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų stiprinti neįgaliųjų organizacijų dalyvavimą tarptautiniu lygiu, pavyzdžiui, aukšto lygio politiniame darnaus vystymosi forume ir regioniniuose bei visuotiniuose žmogaus teisių mechanizmuose. Dėl neįgaliųjų dalyvavimo per jiems atstovaujančias organizacijas bus veiksmingiau ir vienodai naudojami viešieji išteklių, taip gerinant tokių asmenų ir jų bendruomenių gyvenimą.

33. Visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas taip pat gali būti transformuojanti socialinių pokyčių priemonė, skatinanti asmenų atstovavimą ir teisių bei galių jiems suteikimą. Neįgaliųjų organizacijų įtraukimas į visas sprendimų priėmimo formas stiprina tokių asmenų gebėjimą ginti ir derėtis, taip pat suteikia jiems galių tvirčiau išreikšti savo požiūrį, įgyvendinti savo siekius ir sustiprinti savo vieningą bei įvairiapusę nuomonę. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų garantuoti visapusišką ir veiksmingą neįgaliųjų dalyvavimą per neįgaliųjų organizacijas kaip priemonę užtikrinti jų įtraukimą į visuomenę ir kovoti su prieš juos nukreipta diskriminacija. Valstybės, Konvencijos Šalys, kurios užtikrina visapusišką bei veiksmingą dalyvavimą ir įtraukia neįgaliųjų organizacijas, didina skaidrumą bei atskaitomybę ir reaguoja į tokių asmenų reikalavimus.¹⁵

D. 33 straipsnis: pilietinės visuomenės įtraukimas į nacionalinį įgyvendinimą ir kontrolę

34. Konvencijos 33 straipsnyje nustatomi nacionaliniai įgyvendinimo mechanizmai ir nepriklausomos kontrolės struktūros, taip pat, be kita ko, nustatomas neįgaliųjų organizacijų dalyvavimas juose. 33 straipsnis turėtų būti skaitomas ir aiškinamas kaip papildantis 4 straipsnio 3 dalį, kurios taikymo sritis daug platesnė.

35. 33 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad valstybės, Konvencijos Šalys, paskirtų vieną ar kelias institucijas ir (arba) koordinacinius mechanizmus, siekdamas užtikrinti Konvencijos

¹³ Žr. bendrosios pastabos Nr. 12 133 punktą.

¹⁴ Žr. Deklaraciją dėl asmenų, grupių ir visuomenės institucijų teisės ir pareigos remti ir ginti visuotinai pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves. Priimta 1998 m. gruodžio 9 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucija 53/144.

¹⁵ Žr. A/HRC/31/62 1–3 punktus.

įgyvendinimą ir palengvinti susijusių veiksmų vykdymą. Komitetas rekomenduoja, kad į valstybių, Konvencijos Šalių, institucijas ir (arba) koordinacinius mechanizmus būtų įtraukti neįgaliųjų organizacijų atstovai, taip pat nustatytos formalios tokių organizacijų įtraukimo ir ryšių su jomis palaikymo procedūros, bendradarbiaujant su Konvencija susijusiais klausimais.

36. Remdamasis Konvencijos 33 straipsnio 2 dalimi, Komitetas pripažįsta, kad svarbu sukurti, išlaikyti ir skatinti nepriklausomas kontrolės struktūras, įskaitant nacionalines žmogaus teisių institucijas, visuose kontrolės proceso etapuose.¹⁶ Šios institucijos vaidina pagrindinį vaidmenį Konvencijos kontrolės procese, skatindamos atitiktį nacionaliniu lygiu ir palengvindamos koordinuotus nacionalinių veikėjų, įskaitant valstybės institucijas ir pilietinę visuomenę, veiksmus, siekiant apsaugoti ir skatinti žmogaus teises. Pilietinės visuomenės įtraukimas taip pat turėtų apimti neįgaliųjų organizacijas.

37. 33 straipsnio 3 dalyje pabrėžiamas valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimas užtikrinti, kad pilietinė visuomenė būtų įtraukta ir galėtų dalyvauti nepriklausomose kontrolės struktūrose, sukurtose vadovaujantis Konvencijos nuostatomis. Pilietinės visuomenės įtraukimas turėtų apimti neįgaliuosius, įskaitant moteris ir vaikus, per jiems atstovaujančias organizacijas ar kartu su jomis. Nepriklausoma kontrolės struktūra greičiausiai bus priimta užtikrinant įvairių neįgaliųjų organizacijų, atstovaujančių tokių asmenų įvairovei, įtraukimą per formalų mechanizmą.

38. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti, kad nepriklausomos kontrolės struktūros leistų, palengvintų ir garantuotų aktyvų neįgaliųjų organizacijų įtraukimą į tokias struktūras ir procesus, užtikrinant, kad jų nuomonė būtų išklaudyta ir pripažinta jų ataskaitose ir atliktoje analizėje. Neįgaliųjų organizacijų įtraukimas į nepriklausomą kontrolės struktūrą ir jos veiklą gali vykti keliomis formomis, pavyzdžiui, per narystę nepriklausomos kontrolės struktūros valdyboje ar patariamuosiuose organuose.

39. 33 straipsnio 3 dalies nuostatos reiškia, kad valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų remti ir finansuoti pilietinės visuomenės, ypač neįgaliųjų organizacijų, gebėjimų stiprinimą, siekiant užtikrinti veiksmingą jos dalyvavimą nepriklausomos kontrolės struktūros procesuose. Neįgaliųjų organizacijos turėtų turėti atitinkamus išteklius, įskaitant paramą per nepriklausomą finansavimą ir finansavimą savo lėšomis, kad galėtų dalyvauti nepriklausomose kontrolės struktūrose ir užtikrinti atitiktį narystės protingo pritaikymo ir prieinamumo reikalavimams. Parama neįgaliųjų organizacijoms ir jų finansavimas pagal 33 straipsnio 3 dalies nuostatas papildo valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimus pagal Konvencijos 4 straipsnio 3 dalies nuostatas ir jiems netrukdo.

40. Tiek Konvencija, tiek susijusios įgyvendinimo strategijos turėtų būti išverstos ir padarytos prieinamos asmenims, turintiems įvairiausių sutrikimų. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų suteikti neįgaliesiems prieigą prie informacijos, leidžiančios jiems suprasti ir įvertinti sprendimų priėmimo proceso klausimus bei prasmingai prisidėti.

41. Norėdamos įgyvendinti 33 straipsnio 3 dalį, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti lengvą neįgaliųjų organizacijų prieigą prie vyriausybės institucijų ir (arba) koordinacinio mechanizmo.

III. Valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimai

42. Savo baigiamosiose pastabose Komitetas primena valstybėms, Konvencijos Šalims, jų pareigą glaudžiai ir laiku bendradarbiauti su neįgaliaisiais ir juos aktyviai įtraukti per jiems atstovaujančias organizacijas, įskaitant organizacijas, atstovaujančias neįgalioms moterims ir vaikams, rengiant ir įgyvendinant teisės aktus ir politikos strategijas, skirtas Konvencijai įgyvendinti, taip pat kituose sprendimų priėmimo procesuose.

43. Valstybės, Konvencijos Šalys, įsipareigojusios užtikrinti bendradarbiavimo procesų skaidrumą, tinkamos ir prieinamos informacijos teikimą, taip pat ankstyvą ir nuolatinį įtraukimą. Valstybės, Konvencijos Šalys, neturėtų atsisakyti suteikti informaciją, sudaryti

¹⁶ Žr. CRPD/C/GBR/CO/1 7 ir 37 punktus; CRPD/C/BIH/CO/1 58 punktą; CRPD/C/ARE/CO/1 61 punktą ir CRPD/C/SRB/CO/1 67 punktą.

nepalankias sąlygas ar trukdyti neįgaliųjų organizacijoms laisvai reikšti savo nuomonę bendradarbiaujant ir sprendimų priėmimo, įgyvendinimo ir kontrolės procesuose. Tai taikoma tiek registruotoms, tiek neregistruotoms organizacijoms, vadovaujantis teise į laisvę jungtis į asociacijas, kurią turėtų nustatyti įstatymai ir kuri turėtų vienodais pagrindais ginti neregistruotas asociacijas.¹⁷

44. Valstybės, Konvencijos Šalys, neturėtų reikalauti, kad neįgaliųjų organizacija būtų registruota tam, kad galėtų dalyvauti plataus bendradarbiavimo procesuose. Tačiau jos turėtų užtikrinti, kad neįgaliųjų organizacijos galėtų įsiregistruoti ir pasinaudoti savo teise dalyvauti pagal 4 straipsnio 3 dalį ir 33 straipsnio 3 dalį, suteikdamos nemokamas ir prieinamas registracijos sistemas ir palengvindamos tokių organizacijų registravimosi procesą.¹⁸

45. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti galimybę neįgaliesiems naudotis visomis priemonėmis ir procedūromis, susijusiomis su viešuoju sprendimų priėmimu ir bendradarbiavimu. Siekdamas užtikrinti veiksmingą neįgaliųjų dalyvavimą teisėkūros ir politikos formavimo procesuose, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų imtis tinkamų priemonių, kad neįgaliesiems, įskaitant autizmu sergančius asmenis, suteiktų galimybę lygiai su kitais asmenimis naudotis fizine aplinka, įskaitant pastatus, transportu, švietimu, informacija ir komunikacija savo kalba, įskaitant naujas informacines technologijas ir sistemas, taip pat viešųjų įstaigų interneto svetainėmis ir kitomis priemonėmis bei paslaugomis, kurios laisvai prieinamos ar suteikiamos visuomenei tiek miesto, tiek kaimo vietovėse. Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų užtikrinti konsultavimosi procesų prieinamumą, pavyzdžiui, suteikdamos gestų kalbos vertėjų paslaugas, informaciją Brailio raštu ir „Easy Read“ formatu; taip pat jos privalo suteikti tinkamą ir prašomą paramą, finansavimą ir protingą pritaikymą,¹⁹ kad užtikrintų visų neįgaliųjų atstovų dalyvavimą bendradarbiavimo procesuose, kaip nustatyta 11, 12 ir 50 punktuose.

46. Asmenų, turinčių jutimų ir protinę negalią, organizacijos, įskaitant savo interesus ginančias ir asmenų su faktine ar suvokiama psichosocialine negalia organizacijas, turėtų būti aprūpintos susirinkimų padėjėjais ir pagalbininkais, informacija prieinama forma (pvz., paprasta kalba, „Easy Read“ formatu, patobulintomis ir alternatyviomis bendravimo sistemomis ir piktogramomis), gestų kalbos vertimo paslaugomis, vertėjais-vadovais kurtiems akliesiems ir (arba) titravimo paslaugomis per viešuosius debatus.²⁰ Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų skirti finansinių išteklių, kad neįgaliųjų organizacijų atstovams padengtų su bendradarbiavimo procesais susijusias išlaidas, įskaitant transporto ir kitas dalyvavimo susirinkimuose ir techniniuose instruktažuose išlaidas.

47. Valstybių, Konvencijos Šalių, ir neįgaliųjų organizacijų bendradarbiavimas turėtų būti grindžiamas skaidrumu, abipuse pagarba, prasmingu dialogu ir nuoširdžiu tikslu pasiekti bendrą susitarimą dėl procedūrų, kuriomis atsižvelgiama į neįgaliųjų įvairovę. Šiuose procesuose turėtų būti nustatyti protingi ir realistiški terminai, atsižvelgiant į neįgaliųjų organizacijų pobūdį, kurie dažnai priklauso nuo „savanorių“ darbo. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų periodiškai vertinti skirtingų dalyvavimo ir bendradarbiavimo aktyviai įtraukiant neįgaliųjų organizacijas mechanizmų veikimą.²¹

48. Turėtų būti deramai atsižvelgiama į neįgaliųjų nuomonę, išreikštą per jiems atstovaujančias organizacijas. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų garantuoti, kad jos ne tik būtų išklausytos traktuojant šį veiksma vien tik kaip formalumą arba simbolišką bendradarbiavimą.²² Jos turėtų atsižvelgti į tokio bendradarbiavimo rezultatus ir įtraukti juos į priimamus sprendimus,²³ deramai informuodamos dalyvius apie šio proceso rezultatą.²⁴

49. Valstybės, Konvencijos Šalys, glaudžiai ir veiksmingai bendradarbiaudamos su neįgaliųjų organizacijomis ir aktyviai jas įtraukdamos, taip pat turėtų sukurti tinkamus ir

¹⁷ A/HRC/31/62 45 punktas ir A/HRC/20/27 56 punktus.

¹⁸ A/HRC/31/62 40 punktus.

¹⁹ Žr. Komiteto bendrosios pastabos Nr. 6 (2018) dėl lygybės ir nediskriminavimo 23 ir 40 punktus.

²⁰ Žr. A/HRC/31/62 75–77 punktus.

²¹ Ten pat, 78–80 punktai.

²² Žr. Vaiko teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 12 132 punktą.

²³ Žr. CRPD/C/COL/CO/1 11 punkto a papunktį.

²⁴ Žr. CRC/C/GC/12, op. cit., 45 punktus.

skaidrius mechanizmus ir procedūras skirtinguose vyriausybės lygmenyse ir padaliniuose, kad aiškiai atsižvelgtų į tokių organizacijų nuomonę, motyvuodamos viešuosius sprendimus.

50. Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų užtikrinti, kad būtų glaudžiai bendradarbiaujama ir aktyviai įtraukiamos neįgaliųjų organizacijos, atstovaujančios visiems neįgaliesiems, įskaitant, be kita ko, moteris, vyresnio amžiaus asmenis, vaikus, asmenis, kuriems reikia didelės pagalbos,²⁵ nuo minų nukentėjusius asmenis, migrantus, pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus, šalies viduje perkeltus asmenis, neturinčius dokumentų ir pilietybės asmenis; asmenis, turinčius faktinę ar suvokiamą psichosocialinę negalią; asmenis, turinčius protinę negalią, asmenis, turinčius įvairių neurologinių sutrikimų, įskaitant autizmą ir demenciją, asmenis su albinizmo sindromu, asmenis, turinčius nuolatinių fizinių sutrikimų, patiriančius lėtinį skausmą, sergančius raupsais ir turinčius regos sutrikimų; taip pat kurčiuosius, kurčius akluosius ar turinčius kitų klausos sutrikimų ir (arba) asmenis, užsikrėtusius ŽIV/AIDS. Valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimas įtraukti neįgaliųjų organizacijas taip pat apima tam tikros seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės neįgaliuosius, interseksualius neįgaliuosius, neįgalius vietinius gyventojus, taip pat neįgaliuosius, priklausančius tautinėms, etninėms, religinėms ar kalbinėms mažumoms bei gyvenančius kaimo vietovėse.

51. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų uždrausti diskriminacinę ir kitokią trečiųjų šalių, pavyzdžiui, paslaugų teikėjų, praktiką, kuri tiesiogiai arba netiesiogiai trukdo neįgaliesiems per jiems atstovaujančias organizacijas pasinaudoti teise glaudžiai bendradarbiauti su Konvencija susijusiuose sprendimų priėmimo procesuose ir aktyviai į juos įsitraukti.

52. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų priimti ir įgyvendinti įstatymus ir politikos strategijas, užtikrinančias, kad neįgalieji galėtų naudotis savo teise bendradarbiauti ir kiti asmenys netrukdytų jų įtraukimui. Šios priemonės apima šeimos narių, paslaugų teikėjų, viešųjų darbdavių ir kitų asmenų informuotumo apie neįgaliųjų teises dalyvauti visuomenės ir politiniame gyvenime didinimą. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų įdiegti mechanizmus, nustatančius ir (arba) atskleidžiančius neįgaliųjų organizacijų atstovų ar kitų suinteresuotųjų asmenų interesų konfliktus, siekiant užkirsti kelią neigiamam poveikiui neįgaliųjų savarankiškumui, valiai ir pasirinkimams.

53. Norėdamos įgyvendinti savo įsipareigojimus pagal 4 straipsnio 3 dalį, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų priimti teises bei reguliavimo sistemas ir procedūras, užtikrinančias visapusišką ir lygiavertį neįgaliųjų įtraukimą per jiems atstovaujančias organizacijas į sprendimų priėmimo procesus ir teisės aktų bei politikos strategijų su neįgaliaisiais susijusiais klausimais, įskaitant su negalia susijusius teisės aktus, politiką, strategijas ir veiksmų planus, rengimą. Pavyzdžiui, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų priimti įstatymus ir teisės aktus, skiriančius neįgaliųjų organizacijoms vietas, pavyzdžiui, nuolatiniuose komitetuose ir (arba) laikinose darbo grupėse, suteikiant joms teisę į šiuos organus paskirti savo narius.

54. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų sukurti ir reglamentuoti formalias bendradarbiavimo procedūras, įskaitant tyrimų planavimą, susirinkimus ir kitus metodus, tinkamą terminų nustatymą, ankstyvą neįgaliųjų organizacijų įtraukimą ir išankstinę, plataus masto ir laiku atliekamą susijusios informacijos sklaidą kiekviename procese. Bendradarbiaudamos su neįgaliųjų organizacijomis, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų parengti prieinamas internetines bendradarbiavimo priemones ir (arba) suteikti alternatyvius bendradarbiavimo būdus prieinama skaitmenine forma. Siekdamos užtikrinti, kad niekas nebūtų pamirštas bendradarbiavimo procesuose, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų paskirti asmenis, kurie sektų dalyvavimą, pastebėtų per menkai atstovaujamas grupes ir užtikrintų atitiktį prieinamumo ir protingo pritaikymo reikalavimams, užtikrintų, kad būtų įtrauktos visiems neįgaliesiems atstovaujančios organizacijos ir su jomis būtų bendradarbiaujama, taip pat suteiktą informaciją apie protingo pritaikymo ir prieinamumo reikalavimus.

55. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų bendradarbiauti su neįgaliųjų organizacijomis ir jas įtraukti, vykdydamos parengiamuosius tyrimus ir analizę prieš formuluojant politikos gaires. Jos taip pat turėtų nustatyti, kokia apimtimi neįgalieji per jiems atstovaujančias organizacijas bus įtraukti į pasiūlymų dėl politikos gairių projektų teikimą. Kad jie galėtų

²⁵ Žr. CRPD/C/ARM/CO/1 6 punkto a papunktį.

dalyvauti, jiems turėtų būti visiškai prieinami viešieji forumai ar procesai, kurių metu peržiūrėti pasiūlymai dėl politikos gairių.²⁶ Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų įtraukti duomenis apie neįgaliųjų padėtį, kiek ji susijusi su jų naudojimu žmogaus teisėmis, ir apie galimas kliūtis, įskaitant faktines ir potencialias, fizinėje, teisinėje ir visuomeninėje aplinkoje, grindžiamas stereotipais, prietarais ir žalinga praktika, taip pat apie priemones šioms kliūtims pašalinti.

56. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti, kad neįgaliųjų organizacijų dalyvavimas kontrolės procesuose per nepriklausomas kontrolės struktūras būtų grindžiamas aiškiais procedūromis, tinkamais terminais ir išankstine susijusios informacijos sklaida. Kontrolės ir vertinimo sistemos turėtų analizuoti neįgaliųjų organizacijų įsitraukimo į visas politikos strategijas ir programas lygį ir užtikrinti, kad tokių asmenų nuomonei būtų teikiamas prioritetas. Norėdamos įgyvendinti savo pagrindinę atsakomybę už paslaugų teikimą, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų ištirti partnerystes su neįgaliųjų organizacijomis, kad gautų informacijos iš pačių paslaugų naudotojų.²⁷

57. Pageidautina, kad valstybės, Konvencijos Šalys, skatintų kurtis vienai vieningai ir įvairiapusei visoms neįgaliųjų grupėms atstovaujančiai neįgaliųjų organizacijų koalicijai, gerbiančiai neįgaliųjų įvairovę ir lygybę, ir užtikrintų koalicijos įtraukimą ir dalyvavimą Konvencijos kontrolės procesuose nacionaliniu lygiu. Pilietinės visuomenės organizacijos iš esmės negali atstovauti neįgaliųjų organizacijoms ar jas imituoti.²⁸

58. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų remti neįgaliųjų organizacijas, suteikdamos pakankamą ir nepriklausomą finansavimą bei stiprindamos techninius gebėjimus, kad įgyvendintų savo įsipareigojimus pagal 4 straipsnio 3 dalį bei 33 straipsnio 3 dalį ir garantuotų savarankišką dalyvavimą konsultacijose. Neįgaliųjų palaikymo ir teisių suteikimo jiems skatinimas yra svarbiausias tokių asmenų dalyvavimo visuomenės gyvenime elementas; tam reikia ugdyti techninius, administracinius ir bendravimo gebėjimus, taip pat palengvinti galimybę naudotis informacija ir priemonėmis, kiek tai susiję su jų teisėmis, teisėkūra ir politikos formavimu.

59. Kliūtys, su kuriomis susiduria neįgalieji, norėdami pasinaudoti integruojamojo švietimo galimybėmis, sumažina jų galimybes ir susilpnina jų gebėjimus įsitraukti į viešojo sprendimų priėmimo procesus, o tai, savo ruožtu, daro poveikį neįgaliųjų organizacijų instituciniams gebėjimams. Kliūtys naudotis viešuoju transportu, protingo pritaikymo trūkumas ir nedidelės ar nepakankamos neįgaliųjų pajamos bei nedarbas taip pat riboja tokių asmenų galimybes dalyvauti pilietinės visuomenės veikloje.

60. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų stiprinti neįgaliųjų organizacijų gebėjimus dalyvauti visuose politikos formavimo etapuose, sudarydamos sąlygas didinti gebėjimus ir mokydamos apie žmogaus teisėmis grindžiamą negalios modelį, įskaitant per nepriklausomą finansavimą. Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų remti neįgaliuosius ir jiems atstovaujančias organizacijas, stiprindamos kompetencijas, žinias ir gebėjimus, kurių reikia norint savarankiškai ginti jų visapusišką ir veiksmingą dalyvavimą visuomenėje, taip pat plėtodamos tvirtesnius demokratinio valdymo principus, pavyzdžiui, žmogaus teisių gerbimą, teisinę valstybę, skaidrumą, atskaitomybę, pliuralizmą ir dalyvavimą. Be to, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų pateikti gaires, kaip gauti finansavimą ir diversifikuoti paramos šaltinius.²⁹

61. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti, kad neįgaliųjų organizacijos galėtų lengvai ir laisvai įsiregistruoti, siekti ir užsitikrinti lėšų ir išteklių iš nacionalinių ar tarptautinių paramos teikėjų, įskaitant privačius asmenis, privačias įmones, visus valstybinius ir privačius fondus, pilietinės visuomenės organizacijas, taip pat valstybės, regiono ir tarptautines organizacijas.³⁰ Komitetas rekomenduoja valstybėms, Konvencijos Šalims, priimti lėšų skyrimo bendradarbiavimui kriterijus, įskaitant šiuos būdus:

²⁶ Žr. A/71/314 65–66 punktus.

²⁷ Ten pat.

²⁸ Žr., pavyzdžiui, CRPD/C/ESP/CO/1 6 punktą ir CRPD/C/NZL/CO/1 4 punktą.

²⁹ Žr. A/HRC/31/62 47–50 punktus.

³⁰ Žr. A/HRC/20/27 67–68 punktus.

- (a) Skiriant lėšas tiesiogiai neįgaliųjų organizacijoms, išvengiant trečiųjų šalių tarpininkavimo;
- (b) Nustatant prioritetą skirti išteklius neįgaliųjų organizacijoms, kurios pirmiausia gina neįgaliųjų teises;
- (c) Skiriant specialų finansavimą neįgalių moterų ir vaikų organizacijoms, kad jos galėtų visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti rengiant, plėtojant ir įgyvendinant įstatymus ir politikos strategijas, taip pat kontrolės sistemoje;³¹
- (d) Vienodai paskirstant lėšas skirtingoms neįgaliųjų organizacijoms, įskaitant tvarų pagrindinį institucinį finansavimą, neapsiribojant tik projektiniu finansavimu;
- (e) Užtikrinant neįgaliųjų organizacijų savarankiškumą sprendžiant savo interesų gynimo darbotvarkę, neatsižvelgiant į gaunamą finansavimą;
- (f) Atskiriant finansavimą neįgaliųjų organizacijų funkcionavimui nuo finansavimo šių organizacijų vykdomiems projektams;
- (g) Skiriant finansavimą visoms neįgaliųjų organizacijoms, įskaitant savo interesus ginančias organizacijas ir (arba) tas organizacijas, kurioms nesuteiktas juridinis statusas dėl įstatymų, nepripažįstančių jų narių teisinio veiksnio ir trukdančių šioms organizacijoms įsiregistruoti;
- (h) Priimant ir įgyvendinant finansavimo paraiškų teikimo prieinama forma procesus.

62. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti, kad neįgaliųjų organizacijos galėtų naudotis nacionalinėmis lėšomis savo veiklai remti, siekiant išvengti situacijų, kuriose jos turi remtis vien tik išorės šaltiniais, taip apribojant jų galimybes kurti perspektyvias organizacines struktūras.³² Nacionalinės neįgaliųjų organizacijos, gaunančios paramą iš viešųjų ir privačių finansinių šaltinių, taip pat narystės mokesčių, gali geriau užtikrinti neįgaliųjų dalyvavimą visose politinių ir administracinių sprendimų priėmimo formose, teikti joms paramą ir vykdyti socialinę veiklą, nukreiptą į pavienius asmenis ar skirtingas grupes.

63. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų garantuoti tinkamą ir pakankamą finansavimą neįgaliųjų organizacijoms, sukurdamos atsakingą teisiškai pripažįstamą formalų mechanizmą, pavyzdžiui, patikos fondus, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu.

64. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų didinti viešuosius išteklius, skirtus kurti ir stiprinti neįgaliųjų organizacijas, atstovaujančias įvairių sutrikimų turintiems asmenims. Jos taip pat turėtų užtikrinti šių organizacijų galimybes naudotis nacionaliniu finansavimu, įskaitant mokesčių lengvatų taikymą, atleidimą nuo paveldimo turto mokesčio ir nacionalinę loteriją.³³ Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų skatinti ir palengvinti neįgaliųjų organizacijų galimybes naudotis užsienio finansavimu kaip tarptautinio bendradarbiavimo ir vystymosi parama, taip pat regioniniu lygiu, vienodais pagrindais su kitomis nevyriausybinėmis žmogaus teisių organizacijomis.

65. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų parengti tvirtus mechanizmus ir procedūras, užtikrinančius veiksmingas sankcijas už įsipareigojimų pagal 4 straipsnio 3 dalį ir 33 straipsnio 3 dalį nevykdymą. Įsipareigojimų vykdymą turėtų kontroliuoti nepriklausomi organai, pavyzdžiui, ombudsmenai ar parlamentinės komisijos, turintys teisę inicijuoti tyrimus ir pateikti savo išvadas atsakingoms institucijoms. Be to, neįgaliųjų organizacijos turėtų galėti inicijuoti teisinius veiksmus prieš subjektus, jeigu nustato, kad šie nesilaiko 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatų³⁴. Tokie mechanizmai turėtų būti įtraukti į teisinės sistemas, reglamentuojančias bendradarbiavimą su neįgaliųjų organizacijomis ir jų įtraukimą, arba į nacionalinius kovos su diskriminacija teisės aktus³⁵ visuose sprendimų priėmimo lygmenyse.

³¹ CRPD/C/1/Rev.1, priedas.

³² Žr. A/71/314 65–66 punktus.

³³ Žr. A/59/401 82 punkto 1 ir t papunkčius ir A/HRC/31/62 51–54 punktus.

³⁴ Žr. A/71/314 68–69 punktus.

³⁵ Žr. Komiteto bendrosios pastabos Nr. 6 72 punktą.

66. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų pripažinti veiksmingas teisių gynimo priemones, įskaitant kolektyvinio pobūdžio priemones, arba grupinius veiksmus, siekdamas užtikrinti neįgaliųjų teisės dalyvauti įgyvendinimą. Valdžios institucijos gali reikšmingai prisidėti veiksmingai užtikrinamos neįgaliųjų teisę į teisingumą situacijose, darančiose neigiamą poveikį jų teisėms.³⁶ Veiksmingos teisių gynimo priemonės galėtų apimti: (a) procedūros sustabdymą; (b) grįžimą į ankstesnį procedūros etapą, siekiant užtikrinti bendradarbiavimą su neįgaliųjų organizacijomis ir jų įtraukimą; (c) sprendimo įgyvendinimo atidėjimą, kol įvyks tinkamas bendradarbiavimo procesas; arba (d) viso ar dalies sprendimo panaikinimą, jei nesilaikoma 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatų.

IV. Ryšys su kitomis Konvencijos nuostatomis

67. Būdamas valstybių, Konvencijos Šalių, bendrųjų įsipareigojimų dalis, 4 straipsnio 3 dalies nuostata taikoma visai Konvencijai ir yra svarbi vykdant visus Konvencijos nustatytus įsipareigojimus.

68. 3 straipsnyje nustatomi bendrieji pagrindiniai principai, padedantys aiškinti ir įgyvendinti Konvenciją. Į bendruosius principus įtrauktas „visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas ir įtraukimas į visuomenę“, kuris reiškia, kad neįgaliųjų dalyvavimas per jiems atstovaujančias organizacijas minimas visame tekste ir taikomas visai Konvencijai.³⁷

69. 4 straipsnio 1, 2 ir 5 dalys yra ypač svarbios įgyvendinant to paties straipsnio 3 dalį, nes jose nustatyti pirminiai valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimai, apimantys visas federalinių valstybių dalis be jokių apribojimų ar išimčių, susijusias su reikalingu struktūrų bei sistemų kūrimu ir priemonių, užtikrinančių Konvencijos laikymąsi, taikymu.

70. Laikantis 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatų, reikėtų priimti ir kontroliuoti politikos strategijas, skatinančias neįgaliųjų lygybę ir nediskriminavimą, kaip nustatyta 5 straipsnyje ir minima Komiteto bendrojoje pastaboje Nr. 6 (2018) dėl lygybės ir nediskriminavimo. Glaudus bendradarbiavimas su neįgaliųjų organizacijomis, atstovaujančiomis visuomenės įvairovei, ir aktyvus jų įtraukimas yra svarbiausias sėkmės priimant ir kontroliuojant teisinės sistemas ir gaires, skatinant *de facto* ir įtraukią lygybę, įskaitant pozityviosios diskriminacijos priemones, elementas.

71. Bendradarbiavimo procedūros neturėtų išskirti neįgaliųjų ar juos diskriminuoti sutrikimo pagrindu. Procedūros ir susijusi medžiaga turėtų apimti visus neįgaliuosius ir būti jiems prieinamos, taip pat jose turėtų būti nustatyti ankstyvo įsitraukimo į bendradarbiavimo procesus terminai ir techninė pagalba. Visi dialogo ir bendradarbiavimo procesai visada turėtų būti protingai pritaikyti; taip pat glaudžiai bendradarbiaujant su neįgaliųjų organizacijomis ir jas aktyviai įtraukiant privalo būti parengti protingo pritaikymo teisės aktai ir politikos strategijos.

72. Konvencijos 6 straipsnyje reikalaujama imtis priemonių, siekiant užtikrinti visapusišką neįgalių moterų ir mergaičių vystymąsi, padėties gerinimą ir suteikti joms daugiau teisių ir galimybių. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų skatinti ir palengvinti neįgalių moterų ir mergaičių organizacijų kūrimąsi kaip jų dalyvavimą visuomeniniame gyvenime lygiomis teisėmis su neįgaliais vyrais per jų pačių organizacijas įgalinančią mechanizmą. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų pripažinti neįgalių moterų teisę atstovauti sau, organizuotis bei palengvinti savo veiksmingą įsitraukimą į glaudų bendradarbiavimą pagal 4 straipsnio 3 dalį ir 33 straipsnio 3 dalį. Neįgalios moterys ir mergaitės taip pat turėtų būti lygiomis teisėmis įtraukiamos į visus įgyvendinimo ir nepriklausomos kontrolės struktūros padalinius ir organus. Todėl bendroji taisyklė turėtų būti, kad visi bendradarbiavimo organai, mechanizmai ir procedūros būtų susiję su negalios klausimais, įtraukūs ir užtikrintų lyčių lygybę.

³⁶ Ten pat, 73 punkto h papunktis.

³⁷ Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, „Neįgaliųjų teisių konvencijos stebėseną: gairės žmogaus teisių stebėtojams“, profesionalaus mokymo serija Nr. 17 (Niujorkas ir Ženeva, 2010 m.).

73. Neįgalios moterys turėtų būti įtrauktos į neįgaliųjų organizacijų vadovybę lygiomis teisėmis su neįgaliais vyrais ir joms turėtų būti suteikta erdvė ir galios skėtinėse neįgaliųjų organizacijose per lygų atstovavimą, moterų komitetus, galių ir teisių suteikimo programas ir pan. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti neįgalių moterų, įskaitant globojamas ar institucionalizuotas moteris, dalyvavimą kaip būtiną sąlygą rengiant, įgyvendinant ir kontroliuojant visas priemones, kurios daro poveikį jų gyvenimui. Neįgalios moterys turėtų galėti dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose sprendžiant klausimus, kurie daro išimtinį ar neproporcingą poveikį joms bei apskritai moterų teisėms ir lyčių lygybės politikai, pavyzdžiui, seksualinės ir reprodukcinės sveikatos ir teisių politikai, taip pat visoms smurto dėl lyties prieš moteris formoms.

74. 4 straipsnio 3 dalis ir 33 straipsnio 3 dalis yra esminės įgyvendinant neįgalių vaikų teises, kaip nustatyta 7 straipsnyje. Neįgalūs vaikai yra diskriminuojami dėl negalios ir amžiaus. Todėl valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų imtis veiksmų, kad užtikrintų neįgalių vaikų dalyvavimą ir aktyvų jų įtraukimą per jiems atstovaujančias organizacijas visais jų gyvenimui poveikį darančių atitinkamų teisės aktų, politikos strategijų, paslaugų ir programų, darančių poveikį jų gyvenimui, mokykloje ir bendruomenėje, vietos, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, planavimo, įgyvendinimo, kontrolės ir vertinimo aspektais. Dalyvavimo tikslas – suteikti galių ir teisių neįgaliems vaikams, o įsipareigojusiems pripažinti, kad jie turi teises ir gali aktyviai prisidėti savo bendruomenėse ir visuomenėje. Tai vyksta įvairiuose lygmenyse, pradedant nuo jų teisės būti išklausytiems pripažinimo ir pereinant prie jų aktyvaus įtraukimo į savo teisių įgyvendinimą.³⁸

75. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų remti neįgalius vaikus priimdamos sprendimus, be kita ko, aprūpinant juos bet kuriuo bendravimo būdu, kad jie galėtų lengviau išreikšti savo nuomonę,³⁹ ir suteikiant jiems galimybes juo naudotis, taip pat suteikiant vaikams pritaikytą informaciją ir tinkamą paramą savo interesams ginti; jos taip pat turėtų užtikrinti tinkamą visų su vaikais ir vaikams dirbančių specialistų mokymą.⁴⁰ Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų teikti pagal negalią ir amžių tinkamą pagalbą ir procedūras, taip pat paramą neįgaliems vaikams. Jų organizacijų dalyvavimas turėtų būti laikomas būtinu bendradarbiaujant, kai sprendžiami jiems rūpimi konkretūs klausimai, ir į jų nuomonę turėtų būti deramai atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandą.

76. 4 straipsnio 3 dalis ypač svarbi šviečiant visuomenę (8 straipsnis). Komitetas primena savo rekomendacijas valstybėms, Konvencijos Šalims, dalyvaujant neįgaliųjų organizacijoms įgyvendinti sistemingas visuomenės informavimo programas, įskaitant žiniasklaidos priemonių kampanijas per visuomeninio radijo stotis ir televizijos programas, skirtas vaizduoti įvairius neįgaliuosius kaip teisių turėtojus.⁴¹ Visuomenės informavimo kampanijos ir mokymo programos, skirtos visiems viešojo sektoriaus pareigūnams, privalo atitikti Konvencijos principus ir remtis žmogaus teisėmis grindžiamu negalios modeliu, siekiant įveikti visuomenėje įsitvirtinusių lyčių ir negalios stereotipus.

77. Kad neįgaliųjų organizacijos galėtų tinkamai dalyvauti bendradarbiavimo ir Konvencijos kontrolės procesuose, būtinas optimalus procedūrų, mechanizmų, informacijos ir komunikacijos, infrastruktūros ir pastatų, įskaitant protingą pritaikymą, prieinamumas (9 straipsnis). Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų parengti, priimti ir įgyvendinti tarptautinius prieinamumo standartus ir universalus projektavimo procesą, glaudžiai bendradarbiaudamos su neįgaliųjų organizacijomis ir jas aktyviai įtraukdamos.⁴² Remiantis 33 straipsnio 3 dalimi, nacionalinės ir tarptautinės Konvencijos įgyvendinimo kontrolės procesai turėtų skatinti ir užtikrinti veiksmingą neįgaliųjų organizacijų dalyvavimą, griežtai laikantis tarptautinių standartų dėl prieinamumo, pavyzdžiui, informacinių ir komunikacinių technologijų srityje.⁴³

³⁸ Jungtinių Tautų Vaikų fondas, „Konceptualus paauglių dalyvavimo rezultatų stebėsenos pagrindas“ (Paryžius, 2017 m.).

³⁹ Žr. Vaiko teisių komiteto bendrosios pastabos Nr. 12 21 punktą.

⁴⁰ Ten pat, 34 punktas.

⁴¹ Žr. CRPD/C/MDA/CO/1 19 punktą, CRPD/C/AZE/CO/1 21 punktą ir CRPD/C/TUN/CO/1 21 punktą.

⁴² Žr. Komiteto bendrosios pastabos Nr. 2 (2014) dėl prieinamumo 16, 25 ir 48 punktus.

⁴³ Ten pat, 5–7 ir 30 punktai.

78. Pavojingų situacijų ir humanitarinių krizių atveju (11 straipsnis) valstybėms, Konvencijos Šalims, ir humanitarinės veiklos dalyviams svarbu užtikrinti aktyvų dalyvavimą, koordinavimą ir prasmingą bendradarbiavimą su neįgaliųjų organizacijomis, įskaitant organizacijas, visuose lygiuose atstovaujančias visų amžiaus grupių neįgalios moterims, neįgaliesiems vyrams ir vaikams. Tam reikia aktyviai įtraukti neįgaliųjų organizacijas rengiant, įgyvendinant ir kontroliuojant su krizėmis susijusius teisės aktus ir politikos strategijas, nustatant pagalbos skirstymo prioritetus ir laikantis 4 straipsnio 3 dalies nuostatų. Tam taip pat reikia skirti viešąjį finansavimą nepriklausomam, visapusiškam ir veiksmingam pilietinės visuomenės dalyvavimui.⁴⁴ Įvairių pabėgėlių stovyklų atveju ar vykstant ginkluotiems konfliktams turėtų būti įkurtos neįgalių viduje perkeltųjų asmenų ir pabėgėlių organizacijos.

79. Lygybė prieš įstatymą (12 straipsnis) užtikrina, kad visi neįgalieji turėtų teisę įgyvendinti savo visapusišką teisinį veiksnumą ir vienodas teises rinktis ir kontroliuoti su jais susijusius sprendimus. Lygybė prieš įstatymą yra būtina tiesioginio ir veiksmingo bendradarbiavimo su neįgaliaisiais ir jų įtraukimo į Konvenciją įgyvendinančių teisės aktų ir politikos strategijų rengimą ir įgyvendinimą sąlyga. Komitetas pataria, kad nevisiškas 12 straipsnio nuostatų laikymasis jokiais aplinkybėmis neturėtų trukdyti integruotai įgyvendinti 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatų. Įstatymai ir politikos strategijos turėtų būti pakeisti taip, kad būtų išspręsta ši dalyvavimo nepripažįstant teisinio veiksnumo problema.

80. Komitetas primena savo bendrąją pastabą Nr. 1 (2014) dėl lygybės prieš įstatymą, kurioje jis teigia, kad teisinis veiksnumas yra svarbiausias elementas norint visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje ir sprendimų priėmimo procesuose ir jis turėtų būti užtikrinamas visiems neįgaliesiems, įskaitant asmenis, turinčius protinę negalią, asmenis, sergančius autizmu, asmenis, turinčius faktinę ar suvokiamą psichosocialinę negalią, taip pat neįgalius vaikus, per jų organizacijas. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti remiamo sprendimų priėmimo tvarką, leidžiančią dalyvauti formuojant politiką ir bendradarbiauti gerbiant asmens savarankiškumą, valią ir pasirinkimus.

81. Neįgaliųjų teisė į teisingumą (13 straipsnis) reiškia, kad neįgalieji turi teisę lygiai su kitais asmenimis dalyvauti visoje teisingumo sistemoje. Toks dalyvavimas, būdamas demokratinės sistemos, prisidedančios prie gero valdymo, dalimi, apima įvairius dalyvius, pavyzdžiui, ieškovus, nukentėjusiuosius, atsakovus, teisėjus, prisiekusiuosius, advokatus ir t. t.⁴⁵ Glaudus bendradarbiavimas su neįgaliaisiais per jiems atstovaujančias organizacijas yra svarbiausias veiksnys visuose procesuose priimant ir (arba) keičiant įstatymus, teisės aktus, politikos strategijas ir programas, susijusias su neįgaliųjų dalyvavimu teisingumo sistemoje.

82. Siekdamas užkirsti kelią visų formų išnaudojimui, smurtui ir prievartai (16 straipsnis), valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų užtikrinti, kad nepriklausomos institucijos veiksmingai kontroliuotų visas neįgaliesiems skirtas priemones ir programas. Komitetas pastebi, kad neįgaliųjų teisės ir toliau pažeidžiamos neįgaliesiems „skirtose“ priemonėse, pvz., psichiatrijos ir (arba) globos įstaigose. Remiantis 33 straipsnio 3 dalimi, tai reiškia, kad neatsižvelgiant į tai, ar nepriklausoma kontrolės institucija, vykdanči 16 straipsnio 3 dalyje nustatytą uždavinį, sutampa su nepriklausoma kontrolės struktūra pagal 33 straipsnio 2 dalį, pilietinė visuomenė, įskaitant neįgaliųjų organizacijas, turėtų būti aktyviai įtraukiama į šių priemonių ir programų kontrolę.

83. Grįžtant prie bendrosios pastabos Nr. 5 (2017) dėl gyvenimo savarankiškai ir įtraukties į bendruomenę, bendradarbiavimas su neįgaliaisiais ir jų aktyvus įtraukimas per jiems atstovaujančias organizacijas yra būtini siekiant priimti visus planus ir strategijas, taip pat vykdyti tolesnius veiksmus ir kontrolę, įgyvendinant teisę gyventi savarankiškai ir būti įtrauktiems į bendruomenę (19 straipsnis). Aktyvus įtraukimas ir bendradarbiavimas visuose sprendimų priėmimo proceso lygmenyse turėtų būti taikomas visiems neįgaliesiems. Neįgalieji, įskaitant tuos asmenis, kurie šiuo metu gyvena įstaigose, turėtų būti įtraukti į

⁴⁴ A/HRC/31/30.

⁴⁵ Komiteto požiūris pagal Fakultatyviojo protokolo 5 straipsnį dėl komunikato Nr. 11/2013 ir komunikato Nr. 13/2013. Beasley prieš Australiją (CRPD/C/15/D/11/2013), 8.9 punktas; ir Lockrey prieš Australiją (CRPD/C/15/D/13/2013), 8.9 punktas.

deinstitutionalizavimo strategijų planavimą, įgyvendinimą ir kontrolę, taip pat rengiant paramos paslaugas, ypač atsižvelgiant į šiuos asmenis.⁴⁶

84. Galimybė gauti informaciją (21 straipsnis) būtina, kad neįgaliųjų organizacijos būtų įtrauktos ir visapusiškai dalyvautų bei laisvai reikštų savo nuomonę kontrolės procese. Šios organizacijos turi laiku ir be papildomo mokesčio gauti informaciją prieinama forma, įskaitant skaitmeninę, ir technologijomis, kurios atitiktų visas neįgalumo formas. Tai apima gestų kalbos, tekstų „Easy Read“ formatu, paprasta kalba ir Brailio raštu, patobulintų ir alternatyvių bendravimo būdų, taip pat visų kitų neįgaliųjų pasirinktų prieinamų bendravimo priemonių, būdų ir formų naudojimą oficialiuose santykiuose. Visa aktuali informacija, įskaitant specialius biudžeto, statistikos ir kitus susijusius duomenis, reikalingus norint susidaryti informuotą nuomonę, turėtų būti pateikta pakankamai iš anksto prieš bet kokį bendradarbiavimą.

85. Siekdamas užtikrinti teisę į įtraukų švietimą (24 straipsnis), remiantis Komiteto bendrąja pastaba Nr. 4 (2016) dėl teisės į įtraukų švietimą, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų bendradarbiauti su neįgaliaisiais, įskaitant neįgalius vaikus, ir aktyviai juos įtraukti per neįgaliųjų organizacijas visais įtraukaus švietimo politikos strategijų ir teisės aktų planavimo, įgyvendinimo, kontrolės ir vertinimo aspektais. Įtraukus švietimas yra būtinas neįgaliųjų dalyvavimui, kaip nustatyta 4 straipsnio 3 dalyje ir 33 straipsnio 3 dalyje. Švietimas suteikia žmonėms galimybes klestėti ir padidina dalyvavimo visuomenėje tikimybę, o toks dalyvavimas yra būtinas siekiant užtikrinti Konvencijos įgyvendinimą ir kontrolę. Neįgalieji ir, kur tinkama, jų šeimos turėtų būti pripažįstami kaip švietimo partneriai, o ne vien tik kaip švietimo paslaugų gavėjai; jų teisė būti išklaustytiems turėtų būti garantuojama, o į jų nuomonę turėtų būti deramai atsižvelgiama švietimo sistemoje.⁴⁷

86. Visos politikos strategijos dėl neįgaliųjų teisės į darbą ir užimtumą (27 straipsnis) turėtų būti priimamos bendradarbiaujant su neįgaliųjų organizacijomis ir jas įtraukus. Politikos strategijose turėtų būti siekiama užtikrinti teisę į užimtumą; skatinti darbą atviroje, įtraukioje, nediskriminuojančioje, prieinamoje ir konkurencingoje darbo rinkoje ir aplinkoje; užtikrinti vienodas galimybes bei lyčių lygybę ir protingą pritaikymą bei paramą visiems neįgaliesiems. Tai apima suderintų strategijų kūrimą ir veiksmingą privalomų teigiamų priemonių įgyvendinimą, siekiant skatinti neįgaliųjų užimtumą tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose.

87. Teisės į pakankamą gyvenimo lygį ir socialinę apsaugą įgyvendinimas (28 straipsnis) yra tiesiogiai susijęs su 4 straipsnio 3 dalimi. Neįgaliųjų organizacijų dalyvavimas viešojoje politikoje yra būtinas, siekiant užtikrinti, kad valstybių, Konvencijos Šalių, institucijos spręstų konkrečius neįgaliųjų ar skurde gyvenančių jų šeimų atskirties, nelygybės ir skurdo atvejus. Valstybės, Konvencijos Šalys, ypač turėtų siekti bendradarbiauti su neįgaliųjų organizacijomis ir neįgaliaisiais, kurie yra bedarbiai, kurie neturi pastovių pajamų ar kurie negali dirbti, nes gali netekti teisių į lengvatas ar pašalpas, kurie gyvena kaimo ar atokiose vietovėse, taip pat su neįgaliais vietiniais gyventojais, moterimis ir vyresnio amžiaus asmenimis. Priimant ir peržiūrint priemones, strategijas, programas, politiką ir teisės aktus, susijusius su 28 straipsnio įgyvendinimu, taip pat jų kontrolės procese valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų glaudžiai bendradarbiauti su neįgaliųjų organizacijomis, atstovaujančiomis visiems neįgaliesiems, ir jas aktyviai įtraukti, siekiant užtikrinti, kad būtų integruotas negalios aspektas ir deramai atsižvelgiama į jų reikalavimus ir nuomonę.

88. Neįgaliųjų teisė dalyvauti politiniame ir visuomenės gyvenime (29 straipsnis) yra ypač svarbi, siekiant užtikrinti lygias galimybes neįgaliesiems visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje ir būti į ją įtrauktiems. Teisė balsuoti ir būti išrinktiems yra svarbus teisės dalyvauti elementas, nes išrinkti atstovai sprendžia dėl politinės darbotvarkės ir vaidina svarbų vaidmenį užtikrinant Konvencijos įgyvendinimą ir kontrolę, ginant savo teises ir interesus. Tai glaudžiai susiję su jų teise bendradarbiauti ir būti įtrauktiems per neįgaliųjų organizacijas į sprendimų priėmimo ir kontrolės procesą, taip pat pareikšti savo asmeninį savarankiškumą, įskaitant laisvę patiems rinktis, ir su jų teise būti laikomais teisės subjektais.

⁴⁶ Žr. Komiteto bendrosios pastabos Nr. 5 (2017) dėl gyvenimo savarankiškai ir įtraukties į bendruomenę 71 punktą.

⁴⁷ Žr. Komiteto bendrosios pastabos Nr. 4 7 punktą.

89. Glaudžiai bendradarbiaudamos su neįgaliųjų organizacijomis, valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų priimti teisės aktus, kuriuose būtų nustatytas reikalavimas balsavimo kabinose užtikrinti pagalbines priemones neįgaliesiems (balsavimo dieną arba išankstinio balsavimo metu) nacionaliniuose ir vietos rinkimuose bei nacionaliniuose referendumuose, kad neįgalieji, kuriems reikia pagalbos, galėtų patys atiduoti savo balsą.

90. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų rinkti ir atskleisti atitinkamą išskaidytą informaciją, įskaitant statistinius, biudžeto ir tyrimų duomenis (31 straipsnis), per nustatytą laikotarpį, kad galėtų rengti ir įgyvendinti tinkamas politikos strategijas, skirtas Konvencijai įgyvendinti. Su asmenimis, turinčiais visų ar tam tikrų rūšių sutrikimų, turėtų būti konsultuojamasi ir jie turėtų būti įtraukti per neįgaliųjų organizacijas į duomenų ir informacijos rinkimo procesą ir įgyvendinimą.

91. Valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų sukurti suvienodintą duomenų rinkimo sistemą, siekdamas rinkti kokybiškus, pakankamus, laiku pateikiamus ir patikimus duomenis apie visus neįgaliuosius ir jų galimybę naudotis Konvencijoje nustatytais teisėmis, kurie būtų išskaidyti pagal lytį, amžių, etninę kilmę, kaimo / miesto gyventojus, sutrikimo rūšį, socialinę ir ekonominę padėtį. Sistema turėtų leisti rengti ir įgyvendinti politikos strategijas, skirtas Konvencijai įgyvendinti, glaudžiai bendradarbiaujant su neįgaliųjų organizacijomis ir naudojantis Vašingtono negalios statistinių duomenų grupės sistema. Taip pat turėtų būti vykdomos papildomos duomenų rinkimo priemonės, siekiant gauti informaciją apie suvokimą ir požiūrį, įtraukiant tas asmenų grupes, kurių neapima Vašingtono grupė.

92. Sprendžiant dėl tarptautinio bendradarbiavimo ir jį įgyvendinant (32 straipsnis), glaudai partnerystė ir bendradarbiavimas su neįgaliaisiais bei jų įtraukimas per jiems atstovaujančias organizacijas yra būtini priimant vystymosi politikos strategijas, vadovaujantis Konvencijos nuostatomis. Tai reiškia jos principų ir vertybių įtraukimą į visas tarptautinio bendradarbiavimo politikos strategijas, programas ir iniciatyvas, neįgaliųjų teisių ir nuomonės aspekto integravimą į Darbotvarkės iki 2030 m. ir Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programos 2015–2030 m. įgyvendinimą ir nacionalinę stebėseną. Su neįgaliųjų organizacijomis turėtų būti bendradarbiaujama ir jos turėtų būti įtraukiamos visuose tarptautinių bendradarbiavimo planų, programų ir projektų rengimo, įgyvendinimo ir kontrolės lygmenyse.

93. 34 straipsnio 3 dalis yra svarbi laikantis atitinkamų narystės Komitete kriterijų. Ji reikalauja, kad valstybės, Konvencijos Šalys, tinkamai atsižvelgtų į 4 straipsnio 3 dalies nuostatą skirdamos kandidatus. Todėl valstybės, Konvencijos Šalys, turėtų glaudžiai bendradarbiauti su neįgaliųjų organizacijomis ir jas aktyviai įtraukti prieš skirdamos kandidatus į Komitetą. Atsižvelgiant į tai, reikėtų priimti nacionalinius teisės aktus ar reguliavimo sistemas ir procedūras, siekiant skaidrių ir dalyvaujamojo pobūdžio procedūrų, apimančių neįgaliųjų organizacijas ir atsižvelgiančių į bendradarbiavimo rezultatus, kurie atsispindi skiriant kandidatus.

V. Įgyvendinimas nacionaliniu lygiu

94. Komitetas pripažįsta, kad valstybės, Konvencijos Šalys, gali susidurti su iššūkiais įgyvendindamos neįgaliųjų, įskaitant moteris ir vaikus, teises bendradarbiauti ir būti įtrauktiems rengiant, įgyvendinant ir kontroliuojant teisės aktus ir politikos strategijas, skirtas Konvencijai įgyvendinti. Atsižvelgdamos į normatyvinį turinį ir pirmiau išdėstytus įsipareigojimus, valstybės, Konvencijos Šalys, be kita ko, turėtų imtis šių veiksmų, kad užtikrintų visišką 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatų įgyvendinimą:

(a) Panaikinti visus įstatymus, įskaitant nepripažįstančius teisinio veiksnio, kurie neleidžia neįgaliesiems, neatsižvelgiant į sutrikimo rūšį, glaudžiai bendradarbiauti ir būti aktyviai įtrauktiems per neįgaliųjų organizacijas;

(b) Sukurti aplinką, kurioje galėtų kurtis ir funkcionuoti neįgaliųjų organizacijos, priimant jų kūrimuisi ir ilgalaikiam veikimui palankią politikos sistemą. Ji apima užtikrintą nepriklausomumą nuo valstybės ir savarankiškumą, tinkamų finansavimo mechanizmų, įskaitant viešąjį finansavimą ir tarptautinį bendradarbiavimą, kūrimą, įgyvendinimą ir

prieinamumą, taip pat paramos, įskaitant techninę pagalbą, teikimą siekiant suteikti teisių bei galių ir stiprinti gebėjimus;

(c) Uždrausti bet kokią bauginimo, priekabiavimo ir atsakomųjų veiksmų praktiką, nukreiptą prieš savo teises pagal Konvenciją ginančius asmenis ir organizacijas nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu. Valstybės, Konvencijos Šalys, taip pat turėtų priimti mechanizmus, saugančius neįgaliuosius ir jiems atstovaujančias organizacijas nuo bauginimo, priekabiavimo ir atsakomųjų veiksmų, įskaitant tuos atvejus, kai jie bendradarbiauja su Komitetu ar kitomis tarptautinėmis organizacijomis ir žmogaus teisių mechanizmais;

(d) Skatinti skėtinių neįgaliųjų organizacijų, kurios koordinuoja savo narių veiklą ir jiems atstovauja, ir atskirų neįgaliųjų, turinčių įvairių sutrikimų, organizacijų steigimąsi, siekiant užtikrinti jų, įskaitant mažiausiai atstovaujamus, įtraukimą ir visišką dalyvavimą kontrolės procese. Jeigu valstybė, Konvencijos Šalis, susiduria su kliūtimis įtraukdama kiekvieną atskirą neįgaliųjų organizaciją į sprendimų priėmimo procesus, ji galėtų įtraukti tokių organizacijų atstovus į nuolatinės ar laikinąsias darbo grupes ir pan., jeigu negali to padaryti per skėtinę organizaciją ar neįgaliųjų organizacijų koaliciją;

(e) Priimti įstatymus ir politikos strategijas, pripažįstančias neįgaliųjų organizacijų teisę dalyvauti ir būti įtrauktoms, taip pat teisės aktus, nustatančius aiškiai bendradarbiavimo visuose valdžios ir sprendimų priėmimo lygmenyse tvarką. Ši teisinė ir politikos sistema turėtų nustatyti privalomą viešą svarstymą prieš priimančius sprendimus, taip pat nustatyti aiškių terminų, bendradarbiavimo prieinamumo reikalavimus bei protingo pritaikymo ir paramos įpareigojimą. Tą galima padaryti įstatymuose ir kituose teisės aktuose pateikiant aiškias nuorodas į neįgaliųjų organizacijų atstovų dalyvavimą ir atranką;

(f) Sukurti nuolatinis bendradarbiavimo su neįgaliųjų organizacijomis mechanizmus, įskaitant apskritojo stalo diskusijas, dalyvaujamojo pobūdžio dialogus, viešą svarstymą, apklausas ir internetines konsultacijas, atsižvelgiant į jų įvairovę ir savarankiškumą, kaip nurodyta 11, 12 ir 50 punktuose. Tai taip pat gali būti nacionalinė patariamoji taryba, pavyzdžiui, atstovaujamoji Nacionalinė negalios taryba, atstovaujanti neįgaliųjų organizacijoms;

(g) Užtikrinti ir remti neįgaliųjų dalyvavimą per neįgaliųjų organizacijas, atstovaujančias įvairioms grupėms, įskaitant šiuos aspektus: gimimo ir sveikatos būklės, amžiaus, rasės, lyties, kalbos, tautinės, etninės, vietinės ar socialinės kilmės, seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės, interseksualumo, religinių ir politinių pažiūrų, migranto statuso, sutrikimų grupės ar kitokios padėties;

(h) Įtraukti neįgaliųjų organizacijas, atstovaujančias neįgalioms moterims ir mergaitėms, ir užtikrinti jų tiesioginį dalyvavimą visuose viešojo sprendimų priėmimo procesuose saugioje aplinkoje, ypač rengiant politikos strategijas, susijusias su moterų teisėmis, lyčių lygybe, smurtu prieš moteris dėl lyties, įskaitant seksualinį smurtą ir prievartą;

(i) Bendradarbiauti su neįgaliaisiais, įskaitant neįgalius vaikus ir moteris, ir aktyviai juos įtraukti per neįgaliųjų organizacijas planuojant, vykdam, kontroliuojant ir vertinant viešojo sprendimų priėmimo procesus visais lygmenimis, ypač su jais susijusiais klausimais, įskaitant pavojingų situacijų ir humanitarinių krizių atveju, suteikiant jiems protingus ir realistiškus terminus savo nuomonei pateikti, taip pat suteikiant tinkamą finansavimą ir paramą;

(j) Skatinti ir remti neįgaliųjų organizacijų ar grupių, įskaitant paramą teikiančius neįgaliųjų tėvus ir šeimas, kūrimą, pajėgumų didinimą, finansavimą ir veiksmingą dalyvavimą visais sprendimų priėmimo lygmenimis – vietos, nacionaliniu, regiono (įskaitant regionines integracijos organizacijas) ar tarptautiniu – rengiant, planuojant, persvarstant ir įgyvendinant politikos strategijas ir programas;

(k) Užtikrinti valstybių, Konvencijos Šalių, 4 straipsnio 3 dalies ir 33 straipsnio 3 dalies nuostatų laikymosi kontrolę ir palengvinti neįgaliųjų organizacijų vadovavimą tokios kontrolės procesams;

(l) Įtraukiant neįgaliųjų organizacijas rengti ir įgyvendinti veiksmingus vykdymo užtikrinimo mechanizmus, nustatant reikšmingas sankcijas ir teisių gynimo priemones,

įskaitant grupinius veiksmus, dėl valstybių, Konvencijos Šalių, įsipareigojimų pagal 4 straipsnio 3 dalį ir 33 straipsnio 3 dalį nesilaikymą;

(m) Užtikrinti visų priemonių, medžiagos, susirinkimų, kvietimų teikti paraiškas, procedūrų ir informacijos bei komunikacijos, susijusios su viešuoju sprendimų priėmimu, bendradarbiavimu ir kontrole, protingą pritaikymą ir prieinamumą visiems neįgaliesiems, įskaitant įstaigose ar psichiatrijos ligoninėse izoliuotus asmenis ir autizmu sergančius asmenis;

(n) Teikti pagal negalia ir amžių tinkamą pagalbą, kad neįgalieji galėtų per jiems atstovaujančias organizacijas dalyvauti viešojo sprendimų priėmimo, bendradarbiavimo ir kontrolės procesuose. Parengti strategijas, užtikrinančias neįgalių vaikų dalyvavimą bendradarbiavimo procesuose, skirtuose Konvencijai įgyvendinti, kurios būtų įtraukios, atitiktų vaikų interesus, būtų skaidrios ir gerbtų jų teises į saviraiškos ir minties laisvę;

(o) Užtikrinti, kad bendradarbiavimas ir procedūros būtų vykdomi atvirai, skaidriai ir suprantamai, įtraukiant visas neįgaliųjų organizacijas;

(p) Užtikrinti, kad neįgaliųjų organizacijos galėtų gauti ir (arba) siekti finansavimo ir kitų formų išteklių iš nacionalinių ir tarptautinių šaltinių, įskaitant privačius asmenis ir įmones, iš pilietinės visuomenės organizacijų, valstybių, Konvencijos Šalių, ir tarptautinių organizacijų, įskaitant galimybę naudotis mokesčių lengvatomis, taip pat iš nacionalinės loterijos;

(q) Užtikrinti, kad esamos bendradarbiavimo procedūros teisės srityse, kurios nesusijusios su negalia, būtų prieinamos neįgaliesiems ir juos įtrauktų per jiems atstovaujančias organizacijas;

(r) Aktyviai įtraukti neįgaliuosius ir glaudžiai su jais bendradarbiauti per jiems atstovaujančias organizacijas sudarant valstybės biudžetą, vykdant darnaus vystymosi tikslų stebėseną nacionaliniu lygiu, priimant tarptautinius sprendimus ir vykdant tarptautinį bendradarbiavimą su kitomis valstybėmis, Konvencijos Šalimis, taip pat priimti plėtros politikos strategijas, integruojančias neįgaliųjų teises ir nuomonę nacionaliniu lygiu įgyvendinant Darbotvarkę iki 2030 m. ir vykdant jos stebėseną;

(s) Užtikrinti neįgaliųjų dalyvavimą, atstovavimą ir lengvą prieigą prie vyriausybės institucijų ir koordinacinių mechanizmų, taip pat jų bendradarbiavimą ir atstovavimą nepriklausomose kontrolės struktūrose;

(t) Skatinti ir užtikrinti neįgaliųjų dalyvavimą ir įtraukimą per jiems atstovaujančias organizacijas į tarptautinius žmogaus teisių mechanizmus regioniniu ir pasauliniu lygiu;

(u) Glaudžiai bendradarbiaujant su neįgaliųjų organizacijomis apibrėžti gero dalyvavimo rodiklius, kuriuos galima patikrinti, taip pat konkrečius įgyvendinimo ir kontrolės terminus bei atsakomybę. Toks dalyvavimas, pavyzdžiui, gali būti įvertinamas paaiškinant jų dalyvavimo mastą, kiek tai susiję su įstatymų ir teisės aktų keitimo pasiūlymais, teikiant ataskaitas apie tokių organizacijų atstovų, dalyvaujančių sprendimų priėmimo procesuose, skaičių ir sprendžiant dėl bendradarbiavimo tarp valstybių, Konvencijos Šalių, ir neįgaliųjų organizacijų principų.